

POLAZNE ODREDNICE EKO-PARKOVA - PRIMJER EKO-PARKA NA OTOKU CRESU

NADA DUIĆ-KOWALSKY

Muzej kao institucija, najbliža problemima kulturološkog kontinuiteta, počinje 60-ih godina 20-og stoljeća razvijati nove oblike socijalnog i kulturnog djelovanja. Razvija se novi koncept - eko-muzej, integralni muzej, kojim se nastoji najdirektnije povezati stručnu razinu muzeologije neposredno sa živim tkivom zajednice. Na taj način otvaraju se nove mogućnosti u uspostavljanju veza, kako unutar jedne određene kulturne sredine tako i među raznim kulturološkim sredinama. Iskustva na tom polju su mnogobrojna i svjetskog su karaktera: sežu od Južne Amerike, preko Srednje do Sjedinjenih Država, Kanade, Europe i Afrike. Zajedničko im je traženje odgovora na krizu identiteta urbanih i ruralnih zajednica.

Urbane sredine teže identifikaciji i prepoznavanju teritorija koji bi zajednici postali ona mjesta na kojima bi pojedinac i grupa zaživjeli kontinuitet vlastite kulture kroz prošlost, sadašnjost i budućnost. Ruralne sredine traže smisao u onome što je do nedavno bila tradicija a sada se pretvara u potrošnu robu na tržištu industrijske dokolice. U konceptu eko-parka nastoje se primijeniti neki elementi u funkcioniranju eko-muzeja glede upravljanja, proučavanja i korištenja cjelovitog

nasljeđa ruralne zajednice. U tome je neophodno svladati muzeografsku tehniku jer se time muzeološka struka direktno veže za ljudski potencijal lokalne zajednice i tako gradi most između prošlosti i budućnosti. U antropološkim znanostima primjetno se teži suradnji istraživača i članova lokalne zajednice, kako bi znanost kroz integraciju bila uspješnija. Razvoj ovih znanosti sve više ovisi o stvaranju "paraantropoloških korpusa".

U najširem smislu koncept eko-parka obuhvaća istraživanje temeljnog odnosa čovjeka prema prostoru i obratno. Na jednom su mjestu, naime, prisutna tri odlučujuća faktora koji čine vernakularnu arhitekturu mogućom: način poljoprivredne proizvodnje, lokalni materijali i akumulirano iskustvo gradnje (predajna tradicija). Time je određena konkretna struktura oblikovanja arhitektonske okoline kroz dvosmjerno djelovanje, koje se može iskustveno istražiti u izravnom osjetilnom dodiru kako bi se dokučio smisao arhitektonskog prostora i tako ga se približilo vlastitoj naravi. Arhitektonskoj radionici pripada markantno mjesto u istraživanju šireg konteksta graditeljstva. Dva su bitna aspekta istraživanja vezana za djelovanje arhitektonske radionice. Jedan je po Viollette-Ducen da je čovjeku imanentna potreba proizvoditi svoj vlastiti zaklon, a drugi je potreba za oblikovanjem prostora kao uvjeta opstanka vezanog za dublji osjećaj smisla i vrijednosti života. U tom smislu Lewis Mumford navodi da je "prilično značajno za tu zaostalu tehnologiju da su područja na kojima je tehnička vještina i inženjerska smjelost bila najveća, u gradnji masivnih

romaničkih i strmoglavnih gotičkih katedrala, crpila iz najstarijih slojeva naše tehnološke baštine isključivo u nastojanju da se ružnoj rutini svakodnevnog života prida ljepota i smisao. Tu graditeljsku tehniku nije do najviše razine podigla ni potreba ni napor za savladavanjem fizičkih prepreka. U stvaranje tih građevina nije uložena samo puka snaga, mehanička vještina i tjelesna hrabrost: u tim vrhunskim tehnološkim dostignućima bili su uobličeni osjećaji, maštanja, legende - akumulirana sjećanja, predaja. Krajnji cilj takvog veličanstvenog napora nije bila ni sama građevina nego vizija, osjećaj smisla i vrijednosti života.”

Osnovna je pretpostavka projekta eko-parka da se iz osnove izmijeni odnos prema razini potreba. Zato je primjerenija smišljena, didaktična i neposredna akcija koja odgovara suvremenim motivacijama. U tako koncipiranoj akciji mora biti ugrađeno ono što svoj korijen nalazi u strukturi gradine, sela i ruralnih nastambi. Ovo je ključni aspekt metode revitalizacije graditeljskog nasljeđa, jer se naglasak stavlja više na prirodu subjekta i kontekst negoli na autorstvo. S antropološkog stajališta važno je da se razumije kako obični ljudi koriste i razumiju arhitektonske artefakte i kakvi su stavovi i kulturološko ponašanje poticajni oblikom izgrađene okoline.

Izabrani prostor poluotoka Pernat, kao prirodne i kulturološke cjeline srednjeg i zapadnog dijela otoka Cresa, trebao bi projektom eko-parka ukazati na komparativne prednosti korištenja ovog ruralnog prostora. Predlažu se odgovarajući istraživački i rekreacijski oblici korištenja koji

će istodobno biti u funkciji zaštite, unapređenja i privrednog oživljavanja cjelokupnog prostora. Da bi se mogao ostvariti koncept zaštite ove autohtone ruralne sredine potrebno je proniknuti u suštinu procesa funkcioniranja ruralne zajednice koju danas sagledavamo tek fragmentarno.

Programom znanstvenog istraživanja treba ustanoviti (sačuvane) elemente zajednice kao što su svjetonazor, aspiracije i kreativni potencijal koji su sadržani i sačuvani u njezinoj kolektivnoj memoriji i iskustvu. Time će biti stvoren korpus znanja i podataka koji će se koristiti u edukaciji djelovanja eko-parka kao sistema nove transformacije tradicijskog života. On će biti podloga pravilnom korištenju, zaštiti i unapređenju temeljnih vrijednosti prirode i tradicijskog života.

Tijekom same realizacije valja odgojiti kadar, sposoban da održava i unapređuje zacrtani sistem.

Eko-park kao organizacijski i pravni subjekt morao bi imati posebnu organizaciju, društvo ili neku svoju već postojeću organizaciju preko koje bi djelovao. Uloga Društva za revitalizaciju otočkih zona unutar koje bi se realizirao program eko-parka Pernat, višestruko je značajna. Naglasak je na zaštiti posebnih interesa ljudi, domicilnog stanovništva i organizacija koje su upućene na ovaj prostor. Briga o prirodi i graditeljskom nasljeđu mora najprije polaziti od zaštite ljudi i njihovih potreba, te njihove volje za stvaranjem i čuvanjem općega prirodnog i kulturnog dobra.

Eko-park je u osnovi demokratska institucija a njegova realizacija je svojevrsna provjera načela zajedništva na jednom višem stupnju tolerancije i stvaralaštva.

OBLICI ZAŠTITE TRADICIJSKE GRADITELJSKE BAŠTINE

Jedan od oblika je i stvarna fizička zaštita pod kojom podrazumijevamo primjenu oblika i metoda zaštite radi očuvanja nasljedene vrijednosti. Fizičku zaštitu u nas provodi služba zaštite spomenika kulture u suradnji s ostalim stručnim službama koje su vezane za planiranje i izgradnju. One preko svojih odjela za planiranje i za provedbu regulacije trebaju voditi računa o prostornom razvitku pojedine regije i, naravno, seoskih naselja, te o uklapanju postojećih graditeljskih vrijednosti i sadržaja. Pri tome je bitno da se nove intervencije u prostoru povežu s postojećim graditeljskim vrijednostima jer se samo na taj način u praksi ostvaruje i provodi pojam integracije kulturnog i povijesnog nasljeđa.

U Preporuci o zaštiti povijesnih i tradicijskih cjelina, te o njihovoj ulozi u suvremenom životu pod pojmom "okolina povijesnih ili tradicijskih cjelina" smatra se "prirodni ili izgrađeni okvir koji djeluje na statičku ili dinamičku percepciju ovih cjelina ili koji je neposredno s njim povezan u prostoru, odnosno u društvenim, privrednim ili kulturnim vezama".

Zadnjih desetljeća u svijetu, a i u nas, javlja se široki pokret za očuvanje i zaštitu čovjekove okoline koja je sve ugroženija djelovanjem negativnih posljedica industrijalizacije i urbanizacije koje, da-

kako, ugrožavaju spomenički fond naselja i naselja u cjelini. Negativno djelovanje svih tih čimbenika, koji utječu na fizičko propadanje graditeljskog nasljeđa, narušava i sliku naselja. Zaštita okoline mora zahvaćati što veću zonu oko pojedinačnog objekta, odnosno cjeline, a zbog posebnog značenja i posebnih karakteristika objekta ili cjeline koji se štite, valjalo bi je proširiti i na veće područje. Tim više ako se ta šira zona ili okoliš može valorizirati kao predio s prirodnim značajkama ili kao kultivirani prostor.

Treba sačuvati određene vizure, jer dodatne gradnje ili "suvremene" adaptacije ugrožavaju integritet zaštićene vrijednosti objekta ili cjeline. Izuzetnu važnost stoga imaju brojni tehnički elementi koji naizgled djeluju i nevažno, primjerice dalekovodi, nadvožnjaci i sl., ali u vizualnoj vezi sa spomeničkim objektom ili cjelinom dobivaju drugi značaj. Oni se nameću općoj slici naselja, mijenjajući ili narušavajući karakter pejzažnog okvira. Posebna je vrijednost šireg okoliša seoskih naselja u tome što oni odražavaju gospodarsku podlogu na kojoj se temelji gospodarska podloga stanovništva. Množenje negativnih degradirajućih pojava štetno djeluje na povijesnu sliku naselja. Sve manje postaju vidljive veze s korijenima prošlosti, a tradicionalne cjeline - koje su svojom strukturom, proporcijama, volumenima, svojom postojanošću u primjeni jednom usvojenih oblika svjedočile o kontinuitetu tradicije i služile kao nadahnuće jednoj humanijoj i autentičnijoj suvremenoj arhitektonskoj misli - nestaju pred našim očima.

Zaštita slike naselja u nas, prije svega, ovisi o pravodobnoj i valjanoj valorizaciji i identificikaciji pojedinog naselja, kao i o sinhroniziranoj suradnji službe zaštite spomenika kulture s ostalim stručnim službama vezanim za planiranje i izgradnju. To podrazumijeva, također, poštivanje i primjenu zakonskih propisa po kojima se ne smije graditi, intervenirati ili rušiti u zaštićenim zonama bez odobrenja službe zaštite.

Da bi se osiguralo poštivanje postojećih zakonskih propisa, neophodno je predvidjeti sankcije protiv samovoljnih i neodgovornih kršitelja zakona, protiv onih koji posredno ili neposredno mijenjaju oblik, značenje i izgled slike naselja, umanjujući mu na taj način spomeničke vrijednosti. Pooštrena kontrola svih društvenih čimbenika nad svim zbivanjima na određenom vrijednom prostoru na direktan način pridonosi zaštiti spomeničkih vrijednosti koje se tamo nalaze. Propisani ili dogovorom planirani režim izgleda naselja, oblika i odnosa objekata u prostoru ne zaustavlja život i rast naselja, ne petrificira zatečeno stanje, već otvara mogućnost suživota novoga u staro. Otvara mogućnost stvaranja novih vrijednosti, ali time ne podrazumijeva gubitak ili uništenje starih. To je na izvjestan način lakše i jednostavnije postići u gradskim ili polugradskim naseljima i cjelinama nego na selu. Seoski način života i privređivanja daleko je povezaniji s oblicima građenja u prostoru. Time se, dakako, ne želi reći da je svako nastojanje oko zaštite slike seoskih naselja unaprijed izgubljena bitka. Tim više što se i u nas pokušalo zaštititi šire ruralne predjele pod

nazivom "etno-zone", iako su one ostale samo na nivou pravne regulative. Tu se suočavamo s esencijalnim problemom zaštite spomenika kulture, odnosno svrsishodnošću takve zaštite i stvarnim mogućnostima službe i društva u cjelini da provedu efikasniju zaštitu tako da tradicijsku graditeljsku baštinu doista uključe u razvojne i provedbene planove. Zaštita slike naselja je, stoga, bitan preduvjet za zaštitu spomenika tradicijskoga graditeljstva in situ.

MUZEJSKA NAMJENA

ICOM-ova deklaracija iz 1957. godine, te zaključci ICOMOS-a iz 1971. i 1977., ukazuju da spomenike tradicijskoga graditeljstva prije svega valja štititi in situ. U situacijama kada je nemoguće primijeniti taj oblik zaštite, dopušta se preseljenje objekata, uz uvjet da se zadovolji niz elemenata, od kojih je najvažniji - istovjetna novoizabrana sredina. Ovaj oblik zaštite tradicijskoga graditeljstva putem prezentacije u muzejima na otvorenom primjenjuje se u svijetu od kraja 19. stoljeća.

Prema načinu prezentacije muzeji na otvorenom dijele se na: park-muzej, selo-muzej i eko-muzej. Park-muzej je uobičajeni stručni naziv pod kojim se podrazumijeva da su preneseni objekti razmješteni po terenu koji ima karakter parka. Preneseni objekti grupirani su po pripadnosti pojedinom kraju. Od samog početka ostvarivanja ideje muzeja na otvorenom vrlo je značajan bio izbor najreprezentativnijih objekata. Tada su se

podcjenjivala izlaganja seljačkih gospodarstava, kućišta i pojedinačnih gospodarskih objekata. Prenašani su i izlagani najčešće objekti stambene namjene.

Razvoj muzeja na otvorenom bio je pokušaj da se umjesto pojedinačnih najtipičnijih objekata porazmještenih u parku prijede na prikazivanje čitavih skupina objekata. Uz stambene zgrade bili su preseljavani i gospodarski objekti.

U definiciji koju je prihvatio Savez europskih muzeja na otvorenome naglasak se stavlja na cjelovito prikazivanje, na znanstveno vođenje i nadziranje preseljenih objekata ili onih in situ. To znači da muzeji na otvorenom moraju polaziti od temeljnih muzeoloških i konzervatorskih principa u njihovom organiziranju, radu i prezentaciji. Muzeji na otvorenom javljaju se u raznovrsnim pojavnim oblicima što ovisi o temeljnim kriterijima prema kojima se klasificiraju, a to su:

- prema opsegu područja koja predstavljaju,
- po principu gradnje,
- po principima prezentacije,
- po vrstama spomenika.

Prema opsegu područja koja predstavljaju muzeji na otvorenom mogu biti lokalnog, regionalnog ili nacionalnog karaktera.

Lokalni prezentiraju graditeljsku baštinu užeg područja, regionalni uže ili šire regije, dok nacionalni čitavu zemlju, bez obzira na raznolikosti u kulturnogeografskom i kulturnogenetskom smislu.

Prema principima gradnje muzeji na otvorenom mogu biti oblikovani od skupina objekata na licu mjesta, od preseljenih oko

sačuvane jezgre in situ, te od isključivo prenesenih i rekonstruiranih objekata.

Prema načinu prezentacije muzeji na otvorenom, kao što je rečeno, dijele se na park-muzej, selo-muzej i eko-muzej. Na tu prezentaciju nadovezuje se ideja o ekoparku koja u sebi sadrži i ideju ekološkog muzeja koju je zastupao G. H. Rivère. To znači da se uz muzejsko prikazivanje ističe odnos čovjeka prema prirodnoj okolini. Bengt Bengston navodi da je već Artur Hazelius, osnivač prvog muzeja na otvorenom bio oduševljen idejom o "živom muzeju". Prema njegovoj zamisli u Skansenu su trebali stanovati ljudi koji bi nosili narodne nošnje, a u muzeju bi se nje govali narodni običaji. Skansen, koji je postao sinonim za muzeje na otvorenom, je osnovan 1885. godine a otvoren 1891. Na izvrsno izabranoj lokaciji pokraj Stockholma stvoren je centralni muzej za Švedsku. Na prvotnom prostoru površine 30 hektara bilo je smješteno preko 130 objekata tradicijskoga graditeljstva. Od toga 7 kompletnih gospodarstava te mnogobrojne radionice, tehničko-gospodarstveni objekti. Pri tome nisu zanemareni ni sakralni objekti. Tako koncipiran muzej na otvorenom ima nesumnjive edukativne vrijednosti s obzirom na prikaz tipova seoskih gospodarstava iz čitave Švedske. Švedani su, želeći muzeju potencirati atraktivnost, uz njega smjestili zoološki vrt. Impresionira podatak da Skansen ima više od 2 milijuna posjetilaca godišnje.

I Danska je, uz Švedsku, jedna od prvih zemalja čiji muzej na otvorenom datira iz početka našeg stoljeća. Radi se o muzeju na otvorenom u Lyngbyju u blizini

Kopenhaga, koji je također nastao zaslugom jednog entuzijaste - Bernharda Olsena. Svjetska izložba 1878. godine u Parizu inicirala je osnivanje cijelog niza muzeja na otvorenom. Zanimljiv je danski muzej u Aarhusu na Yitlandu osnovan 1914. godine, a sastoji se od preko 50 prenesenih gradskih objekata nastalih u širokom vremenskom rasponu od 16. do 19. stoljeća. To je zacijelo jedan od najljepših i najvećih muzeja na otvorenom ovog tipa. U njemu se nalazi malo kazalište, škola, pošta, vodenice, vjetrenjače, manufakturne tekstilne i niz drugih obrtničkih radionica. Na Yitlandu je 1930. g. otvoren Hjerel Hedeu - muzej na otvorenom s tridesetak djelomično prenesenih i isto toliko rekonstruiranih objekata. Muzeološku konzervatorsku koncepciju nadvladala je komercijalna strana, te služi za održavanje folklornih manifestacija. U Nizozemskoj je 60-ih godina realiziran muzej na otvorenom, na istočnoj obali rijeke Zaan, pokraj mjesta Zaandam, s karakterom živog etno-naselja. Njegovo stvaranje financijski su potpomagali današnji stanovnici tog etno-sela čiji je samo dio fundusa u muzejskoj funkciji, a drugi je u primarnoj - stambenoj. Svi muzeji na otvorenom, osnovani od kraja 19. stoljeća na ovamo, bilo na Zapadu ili Istoku, u većini se slučajeva sastoje od objekata preseljenih s njihovih izvornih lokacija. Namjera osnivanja ovih muzeja bila je da se sačuva i prezentira, prije svega, tradicijska arhitektura, prikaže sredina i način života, ali isto tako i gospodarska podloga na kojoj su nikli, te pojedini oblici ruktvorstva, obrta i drugih načina privređivanja. Uz

muzeološki naglašen je i kulturno-povijesni, edukativni i tradicijski značaj.

Navedeni primjeri u kratkim crtama upoznali su nas s razvojem ideje o ovakvom tipu prezentacije zaštićene kulturne baštine. U našoj zemlji, unatoč ratnim nedaćama i pomanjkanju sustavnog ulaganja u zaštitu tradicijskih objekata, postoji još uvijek mnoštvo pojavnih oblika koji bi se kroz stručno razrađene planove i programe za realizaciju mogli kroz modalitete zaštite dostojno štititi i prezentirati. Do realizacije muzeja na otvorenom u većini slučajeva nije dolazilo i radi podijeljenosti stručnih mišljenja i stavova između pojedinih znanstvenih disciplina. Zanemarivanje čvrstih konzervatorskih načela, a nerijetko megalomanski i nerealni planovi, imali su za posljedicu da na prostoru Republike Hrvatske postoji nekoliko neuspjelih pokušaja (Sisak, Županja, npr.) i oni realizirani - "Staro selo" Kumrovec (razlozi njegovog osnutka nisu primarno bili muzeološke naravi), selo Trg kod Ozlja i Donja Kupčina - gdje su muzeološki prikazana pojedinačna gospodarstva.

Jedan od rijetkih arhitekata koji je sustavno proučavao tradicijsku arhitekturu, Aleksandar Freudenreich, zanosio se idejom o realizaciji etno-parkova na području ogoljelog krasa, šumovitog krasa i u panonskoj zoni. S obzirom da je tradicijsku arhitekturu dijelio prema geografskom podneblju ono mu je bilo polazište za klasifikaciju muzeja na otvorenom.

Zajedničko je ovim projektima, bilo realiziranim ili samo predloženim, da se nisu temeljili na čvrstoj znanstvenoj koncepciji te da nisu uvažavali iskustva

drugih zemalja. Često se išlo na kompromise a na štetu stručnih postavki, a sve nedovoljno za trajniju i svrsishodniju zaštitu tradicijske kulturne baštine u nas.

Na prostoru Hrvatske, s obzirom na etnografske zone i njihovu različitost u kulturno-genetskom i kulturno-geografskom smislu, moguće je još na kraju 20. stoljeća, kada nas više od jednog vijeka dijeli od prvog osnutka muzeja na otvorenom relizirati tu, na svoj način preživjelu ideju. Ideja i koncepcija revitalizacije ruralne baštine danas su dio globalne urbane strategije razvoja. Ukoliko želimo sačuvati autohtonost ruralne sredine moramo zahtijevati autentičnost u pristupu, što ovisi o cjelovitom odnosu prema prirodi i kulturi, a koji se ne može obuhvatiti postojećim institucionaliziranim metodama (urbanim) planiranja. Projekt eko-parka Pernat je studija koja polazi od koncepta revitalizacije tradicionalnoga gospodarskog prostora i naselja. Područje poluotoka Pernata nastalo je čovjekovim vjekovnim oblikovanjem okoliša u gospodarski prostor s razbacanim naseljima i stanovima, a na zasadama predajne tradicijske kulture u okviru jadranskog areala. Iz ovoga slijedi razrada koncepta eko-parka koja podrazumijeva revitalizaciju lokalne ekonomije, uređenje krajolika, vraćanje identiteta naselja i konačno uređenje kuća i javnih površina. Vraćanje egzistencijalne autonomije i samosvojnosti napuštenim naseljima nedvojbeno valja vezati za tradicionalne oblike privređivanja. To je zemljoradnja, stočarstvo i stari zanati. Njihovim oživljavanjem sačuvat će se ekološka ravnoteža. To je ujedno i naj-

pouzdaniji način zaštite i uređivanja šireg autohtonog krajolika.

Dosadašnja iskustva na revitalizaciji ruralnih cjelina u nas vrlo su oskudna. Postojeće institucije za zaštitu kulturne baštine morale bi, uz izradu globalnog programa, paralelno raditi i na programima za pojedine kulturološke zone, odnosno njihove dijelove. Pri tome treba imati razraden sastav i parametre koji određuju program eko-parka, odnosno eko-muzeja:

- pojam i organizacija eko-parka;
- pojam i organizacija eko-muzeja;
- odnos zavičajne kulturne baštine i zaštita čovjekove okoline;
- odabrani prostor unutar naše i europske kulture;
- posebni problemi i metode revitalizacije ruralnih ambijenata;
- pojam naselja;
- stambene i gospodarske zgrade;
- mreža starih puteva;
- prostorno planiranje;
- energetska osnova ČOVJEK-PRIRODA.

Poluotok Pernat, ili kako ga starosjedilačko stanovništvo zove Gerbin (jugozapadni vjetar), nalazi se na zapadnoj strani srednjeg dijela otoka Cresa. Kao i sam otok pruža se u smjeru sjever-jug. Površina koju se predviđa obuhvatiti revitalizacijom iznosi oko 40 km². Dužina poluotoka iznosi oko 12 km, dok mu je srednja širina oko 3 km. Jugoistočna granica poluotoka dodiruje obalu Vranskog jezera. Poluotok je po svom osnovnom obliku brdski blok s dvije stepeničaste visoravni prosječne visine oko 300 m. Naselja su: Lubenice, Zbičina, Pernat i Podol. Kao brdski blok Pernat

strmo završava u moru tako da je pristup moru sa stepeničastih visoravni otežan. To je jedan od razloga da su unutrašnja naselja više vezana za poljoprivredu, a manje za ribarstvo i pomorstvo.

Budući da poluotokom Pernat, paralelno s morskom obalom, prolazi granica između submediteranske i prave mediteranske klime, zastupljene su sve vegetacijske vrste.

Jedna od osnovnih karakteristika poluotoka Pernat su kamenjarski pašnjaci koji su u okolini Lubenica zaštićeni kao vrijedan krajolik.

S obzirom na sve postojeće komparativne prednosti poluotoka Pernat za razvoj novih oblika aktivnosti u kontekstu koncepta eko-parka, najatraktivniji i najvredniji resurs je sam prostor - prirodni ambijent i ljudskom rukom stvorene vrijednosti. Njihova prezentacija, analiza i zaštita su prvi korak prema ostvarenju cjelokupnog koncepta eko-parka.

Na prostoru poluotoka Pernat nalaze se tragovi kultura od prapovijesti do danas: špilje, nastambe, gradine i gomile, koje određuju krajobraz na zapadnom dijelu. Na ovom prostoru nailazimo na 12 sakralnih objekata nastalih u širokom rasponu od 14. do 19. stoljeća.

Prostor obilježava autohtona ruralna arhitektura, stvarana stoljećima, čije ishodište pratimo od prapovijesti. Tradicijska arhitektura koja ne nosi obilježja određenih stilova, u tragovima nosi dodir romanike i gotike, posebice na nekim objektima u Lubenicama. Očuvanje ovih građevina jedan je od bitnih ciljeva ovog projekta. Ruralni aglomerat na poluotoku Pernat, koji ima sličan povijesni slijed kao

i ostali prostor Istre i Kvarnera, počinje se oblikovati u doba doseljavanja i stabilizacije ilirskih plemena. S obzirom na postanak naselja razlikujemo naselja čija kontinuiranost seže u prapovijesna vremena i zadržana je do danas, a to su Lubenice i naselja mladega podrijetla vezana uz stočarsku i ratarsku tradiciju njezinog stanovništva.

U svijesti naše tisućgodišnje strategije opstanka i kulture, pješačka kultura - kultura pješaka - temeljni je obrazac predajne svakodnevice i kao ideja određene društvene projekcije pruža mogućnost novim društvenim i doživljajnim vrednotama. Mnogobrojne staze, puteljci - mreža stoljećima urezana u okoliš životnog prostora - mogu naći novi smisao u okviru ekološkog programa.

Ideja o lociranju eko-parka na poluotoku Pernat potječe od dr. Marijana Vejvode, koji je sa svojim suradnicima tijekom 1988. godine istraživao na otoku Cresu. U okviru višegodišnjih etnografskih istraživanja koja je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture inicirao 1972. godine, sudjelovala sam 1988. godine s ekipom na području otoka Cresa i Lošinja. To istraživanje bilo mi je polazištem za ovo izlaganje, a sve u namjeri da se iznesena ideja i ostvari.

Literatura:

1. Vejvoda, Marijan i suradnici. *Eko-park Pernat na otoku Cresu*, program revitalizacije, Rijeka, 1988.
2. Duić, Nada Pavla. *Oblici zaštite narodnog graditeljstva u SR Hrvatskoj*, magistarski rad, Zagreb, 1981.

SUMMARY: The Basic Framework of the Concept of Eco-Parks - The Example of the Pernat Eco-Park on the Island of Cres

Through a contemporary approach to the heritage and a culturological development in the broadest sense of the word, the project of the eco-park programme on the Pernat peninsula demonstrates the possibility of specific forms of revitalisation of some rural areas.

The eco-park programme is the result of analysis of those physical and socio-cultural aspects which are considered relevant for initiating the process of revitalisation, in line with the concept of the information model.

The concept of the eco-park provides an opportunity to explore the fundamental relationship between man and space and vice versa, since it brings to one spot the three main points of reference which enable vernacular architecture: the means of agricultural production, local materials, and accumulated building experience. This defines the concrete structure of shaping the architectural environment through a two-way activity which can be explored through experience in direct sensory contact in order to understand the meaning of architectural space.